

DOĞA-KENT- SANAT İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA EYMİR GÖLÜ'NDE ARAZİ SANATI UYGULAMALARI *

Doç. Ayşe BİLİR **

Özet: Bu araştırma, doğa-kent-insan bütünleşmesini engelleyen sorunların sanat yoluyla fark edilmesine katkı sağlamayı, sanatın duyarlık geliştirmedeki etkisiyle çevre bilincinin artırılmasını desteklemeyi ve teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Doğa ve insan arasındaki organik ilişkinin güçlendirilmesinde yarar sağlayacağı düşüncesiyle farklı disiplinlerde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin katılımcı olduğu bir grupta arazi sanatı uygulamaları yapılmıştır. Uygulamalar, son yıllarda gelişme adı altında hızla artan kentsel büyümenin, doğal alanları işgal ettiği konusunda endişelere neden olan Ankara'ya en yakın doğal mekânlardan biri olarak bilinen ve arazisi Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne ait olan Eymir Gölü'nde gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar, ODTÜ Mezunlar Derneği'nin Eymir Doğasını Koruma Komisyonu'nun düzenlediği "Eymir Doğal Kalsın" etkinlikleri kapsamında planlanmıştır. Katılımcıların doğayı, çevreyi temsil eden imgeler yerine, doğal malzemeleri kullanarak ve doğal süreçleri gözlemleyerek doğayı doğrudan deneyimlemelerine olanak sağlanmıştır. Ortaya çıkan çalışmalarda katılımcıların, doğa-insan-sanat-kent ilişkisi açısından, doğal yaşamın önemini kavrayışları ve bunu arazi sanatının öğretici olmadan, yaratıcı ve açık uçlu okumalara olanak sağlayan özelliği ile yansıtılabildikleri görülmektedir. Fotoğraflanarak kaydedilen uygulamalar bir sergi ile, daha çok kişiyi konuya duyarlı olmaya yöneltmek ve önlemler alınması için toplumsal dirençler oluşturmaya katkı sağlamak düşüncesiyle, izleyicilerle de paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Arazi Sanatı, Doğa, Çevre, Eymir Gölü

*Bu araştırma Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mezunlar Derneği Eymir ve ODTÜ Doğasını Koruma Komisyonu tarafından desteklenmiştir.

**Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Beytepe Yerleşkesi, Çankaya/Ankara
bilir.ayse@gmail.com ORCID No: 0000-0003-4748-0067

LAND ART APPLICATIONS IN EYMIR LAKE IN THE CONTEXT OF THE RELATION OF NATURE AND CITY*

Assoc. Prof. Ayşe BİLİR**

Abstract: This research aims to raise awareness about the problems that prevent the combination of the nature-human integration through art, and to support and encourage the realization of environment awareness with the effect of the development of artistic sensitiveness. Land Art applications have been done with a group of students from different disciplines with the thought of the reinforcement of the organic interaction between the human and nature. The applications have been realized in Eymir Lake which is under the management of Middle East Technical University in Ankara, carrying the worries of being under the pressure of the growth of urbanization as a natural environment. The applications have been planned under the organization of the commission of 'Eymir and The Conversation of METU Nature' of METU Alumni Organization under the events of 'Let Eymir be Natural'. The participants are provided with opportunities to experience, observe and use the original natural elements instead of the representative images of nature and environment. The end products show the conceptual importance of life and the representation through the readings of creative land art, which provides a view of relation between nature-human-art-city. The applications were recorded by photographing to share with the observers and encourage more sensitiveness on the subject and take precautions with the provision of societal resistance.

Keywords: City, Lan Art, Nature, Environment, Lake of Eymir

---

*This research was supported by the Middle East Technical University Alumni Association Eymir Protection Commission. ORCID No: 0000-0003-4748-0067

** Hacettepe University Faculty of Fine Arts Painting Department, Beytepe Campus, Çankaya /Ankara

1. GİRİŞ

İçinde kendimizi onun bir parçası olarak gördüğümüz, tüm diğer canlılarla eşit olduğumuzu ve kendimizi orada huzurlu hissettiğimizi düşündüğümüz, düzenine, güzelliğine hayranlık duyduğumuz ‘Doğa’, ‘Doğal Yaşam’, ‘Yeşil Alanlar’ büyük bir hızla yok olmaktadır. Özellikle kentlerdeki hızlı büyüme ve tüketim kültürünün sonuçları doğal alanların azalarak yok olmasına yol açmaktadır. Bir taraftan kentlerdeki trafik yoğunluğu, ses, görüntü ve hava kirliliği, kargaşa, yeşil alanların yetersizliği sorunlarından kaçış yolları aranırken, diğer taraftan tüketim kültürünün körüklediği daha rahat bir yaşam adına akıllı teknolojilerle donatılmış büyük evler, daha büyük alışveriş merkezleri inşası artmaktadır. Başka bir ifadeyle doğanın bütünlüğü ve dengesi tehlike altındadır ve ekolojik krizlere neden olmaktadır. Doğayı tehlikeye atan bu krizlere karşı güçlü mücadele yöntemleri geliştirmek yerine, aksine daha çok ticari kaygıların öne geçtiği görülmektedir.

Teknolojik gelişmelerin sağladığı olanaklar kent insanını büyülemekte ve sahip olma arzusunun sürekli körükleyerek kent ve doğal yaşam ilişkisini çelişkili bir duruma sürüklemektedir. Kentlerin çevresinde bulunan doğal alanların rant uğruna betonlaştırılması, burada yaşayan hayvanları, böcekleri, kuşları, bitkileri, ağaçları yani tüm canlı türlerini tehdit etmektedir. Öyle ki, bu değişimler, kent insanının doğal alanlara ulaşılabilirliğini zorlaştırmakta, doğayla bütünleşme ve doğal döngüyü gözlemleyebilme olanağından yoksun bırakmakta ve kapalı mekânlarda, büyük alışveriş merkezlerinde zaman geçiren, tüketici insan tipini ortaya çıkarmaktadır. Adeta “Büyük şehir kent cangılıdır, kenar mahalle banliyö savanıdır ve kırsal kesim market fabrikası ile eğlence parkı kombinasyonuna dönüştürülmüştür” (Bard ve Söderqvist, 2015a, s. 231). Her şey, her şeyi daha çok tüketme üzerine kurulmuştur.

Kendisine ait bir doğayı yani tüketme kültürünü yaratması daha fazla tüketim, daha fazla doğal kaynakların yok olması, insan ve doğa arasındaki organik ilişkinin giderek daha çok zedelenmesini gündeme getirmektedir. Özellikle sanayi devriminden bu yana insanın dünya ekolojik sistemi üzerindeki etkilerinin hızla artması nedeniyle yeni bir çağa girildiği ileri sürülmektedir. Bu çağ ‘insan çağı’ anlamına gelen ‘Antroposen’ çağı olarak tanımlanmaktadır. “Antroposen, insan merkezli olmaya başlayan bir dünyada, insanların doğa karşısında aldıkları tavırla alakalı bir kavramdır; doğayı yok etmekte olan yeni bir insan kültürünün; yani, insan merkezli dünyayı yaratmakta olan” (Akay, 2019) çağa işaret etmektedir. İnsanı merkeze koyarak ‘her şey insan için yaratılmıştır’ düşüncesiyle kendisini doğanın efendisi olarak gören yaklaşımlarla bugün karşımızda tehditler ve tehlikelerden başka pek bir şeyin kalmadığı görülmektedir.

İnsanın kendi bilincinin dışında varolan doğaya, kendi bilinciyle yaptığı müdahalelerle ve kurmaya çalıştığı tahakkümle, doğal alanların yok edilmesiyle, doğaya yabancılaşmanın sonuçlarının bugün geline nokta endişe verici boyutlara ulaştığı bilinmektedir. “Kendimize, Sermaye’nin üstesinden gelmeden ekolojik krizin üstesinden gelip gelemeyeceğimizi sormamız gerekir” (Kovel, 2017, s. 48). Bu soruya verilecek olumlu ya da olumsuz yanıt toplumun geleceğini biçimlendirecektir. Her ne kadar bu krizleri, tehdit ve tehlikeleri azaltmak ya da yok etmek için yapılması gereken; “teknolojinin vaatlerini, yani yaratıcı potansiyelini, onun tahrip kapasitesinden ayırmaktır. ...ileri teknolojileri toptan devre dışı bırakmak yerine teknolojiyi toplum ve doğal dünyanın yeni bir ahengine katkıda bulunacak ekolojik ilkelere göre düzenlemek, hatta daha da geliştirmektir” (Boockchin, 1996, s. 41) gibi öneriler ileri sürülmüş olsa da teknolojik gelişmeler, sanayileşme, kapitalizm ve tüketim

kültürü insanın doğayla ilişkisini zedelemeye, değiştirmeye devam etmiş ve devam etmektedir. Etkilerinin toplumsal, siyasi ve ekonomik açıdan giderek daha yıkıcı hale gelmesiyle bu yıkımdan sanat ortamı da etkilenmiştir. Bu nedenlerle toplumların geleceğini biçimlendirmede özgür ve özgün adımlar atan sanatçılar, küresel Kapitalizm ve kitlesel tüketimin neden olduğu ekolojik ve toplumsal sorunlara dikkat çekerek bilinç oluşturmak için doğa- teknoloji-kent ilişkilerini sorgulayan kavramsal ve minimalist, çevreci bir sanat hareketi başlatmışlardır. 1960'lı yılların politik ve sosyal çalkantılarının yoğun olduğu dönemde ABD ve Avrupada bir grup sanatçının başlattığı bu hareket Arazi Sanatı (Land Art) olarak adlandırılmıştır. Doğal dünyayı yalnızca bir esin kaynağı olarak görüp manzara resimleri yapmak ya da doğanın temsili görünümünü yansıtmak yerine, doğayı doğrudan bir eylem alanı olarak ele alıp araziye çıkan sanatçılar, doğal gereçleri ve doğal mekanları kullanarak ekosistem ve çevre konularına ilişkin radikal yapıtlarla dikkat çekmişlerdir.

Giorgia Agamben, klasik Yunan'dan bugüne yapıt, sanat ve yaratıcılık algısında üç değişim gerçekleştiğini ileri sürer: Zanaatkâr sanatçı, yaratıcı deha olarak Rönesans sanatçısı ve 'yapıt ile eylemin örtüşmesi' olarak ortaya çıkan 1920'lerin avangard hareketleri (Agamben, 2019). Avangard sanat yönelimlerinde eylemin yapıta dönüşmesi, örtüşmesi, yapıt-eylemin varlığı, görünür olması öncelikli hale gelmiştir. Bu anlayış doğa ile insan ilişkisini sorgulayan arazi sanatı, yeryüzü sanatı, çevresel sanat, performans sanatı, kavramsal sanat, eko-sanat, bio-sanat ve süreç sanatı gibi ifade biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Geleneksel malzeme, galeri, müze algısını değiştirerek yapıtların kalıcılığından çok geçiciliği üzerine vurgu yapmışlardır. Açık alanlarda mekan için, mekana göre düzenlenen yapıt anlayışı 1970-80'lerde devam ederek yaygınlaşan sanat hareketi içinde Walter De

Maria, Nancy Holt, Robert Morris, Michael Heizer, Dennis Oppenheim ve Robert Smithson gibi isimler yer almaktadır. Doğal malzemeler (taş, toprak, kum, su, buz, çiçek, yaprak, dal, ağaç, gibi) doğrudan kullanılarak sanat nesnelere dönüştürülmüş ve doğal mekânlar (araziler, dağlar, ormanlar, nehirler, sahiller, denizler, göller gibi) ya da kent meydanları, kent çöplükleri, tahrip edilmiş alanlar, parklar, sokaklar sanat mekanları haline getirilmiştir. Yapıtlar müze ve galeriler dışında her yerdedirler. Örneğin sanatın toplumsal işlevini önemseyen Joseph Beuys; "... insanın, ürünleri sayesinde, bütüne nasıl katkıda bulunabileceğini ve nasıl sadece mal üretmeyip bütün toplumsal organizmanın heykeltıraşı ya da mimarı olabileceğini" ve "Gelecekteki toplumsal düzen sanatın kuramsal ilkeleriyle uygunluk göstermesine göre şekillenecek" (Harrison ve Wood, 2011, s. 952) düşüncesini destekleyen "7000 Meşe" adlı projesini gerçekleştirmiştir. Beuys bu projesiyle Almanya'nın Kassel şehrinde yeşil bir kent ve ekosistem ilişkisi üzerine toplumsal, sosyal farkındalık yaratmak için sanat, eğitim ve çevre sorunlarına dikkat çekerek 'Toplumsal Heykel' kavramını gündeme getirmiştir. Geleneksel sanat yapıtı, 'Beyaz Küp' - galeri ve müze algısını da değiştiren benzer yaklaşımlar günümüzde de devam etmektedir.

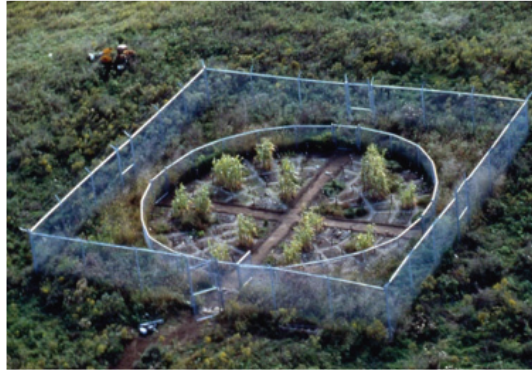
Hava kirliliği, asit yağmurları, toprağın, suyun, göllerin, denizlerin, okyanusların kirlenmesi, zirai ilaçlamalar, çarpık kentleşme, betonlaşma, endüstriyel, kimyasal atıklar, küresel ısınma, iklim değişikliği, erozyon, canlı türlerinin yok olması vb. doğal döngüyü ve tüm canlı yaşamının tehlikeye sürüklenmesi birçok eko-sanatçı, kavramsal ve aktivist sanatçının ele aldığı konular arasındadır.

Görsel 1. Patricia Johanson, Fair Park Lagoon, 1981-85, Dallas, Texas

Doğal yaşam alanlarında yok olan bitki ve hayvan türlerini yeniden canlandıran ekosistem oluşturacak projelerle dikkat çeken sanatçılardan Patricia Johanson, Mel Chin, Kathryn Miller örnek verilebilir.

Çevre sorunlarına duyarlığı ile bilinen ve ekolojik sanatta öncü projeleriyle gündeme gelen Johanson büyük kentlerin merkezlerinde harap edilmiş, terkedilmiş, bozulmuş, boş alanları iyileştirerek geri kazanan, dengeli ekosistemler oluşturan bir sanatçıdır. Onun estetik görüşlerinin temeli, tüm canlılardaki –insandan karıncaya, bitkilere, çayırlara uzanan ortak-yaşam ilişkisini, besin zincirinin başlangıcını anlamak ve gezegenin hayatta kalması için bu zincirin koşullarını yeniden oluşturabilmektir. (Slater, 2016)

Görsel 2. Mel Chin, Diriliş Tarlası, 1991, Minnesota

Eko-sanatçı ve aktivist Mel Chin, 'Diriliş Tarlası' (Görsel 2) adını verdiği kavramsal sanat yapıtıyla tehlikeli bir dolgu sahasını geri kazandırmıştır. Miller ise, 'Raytheon Arkasını Tohum Bombardımanına Tutmak' adlı projesiyle (Görsel 3) kirletilmiş, atıl alanları yeniden kazandırarak canlandırmıştır (Brown, 2014, s.15). Yerel ekolojik özellikleri dikkate alarak seçtiği sıkıştırılmış tohum ve toprakla elde ettiği topları (bombaları) bitkisiz alanlara atarak yeniden iyileştirilmesini sağlamıştır.

Görsel 3. Kathryn Miller, Raytheon Arkasını Tohum Bombardımanına Tutmak, 1992, Kaliforniya

Görsel 4. Agnes Denes, 'Buğday Tarlası- Bir Yüzleşme' Manhattan, 1982

Agnes Denes, gıda, enerji, ticaret, dünya ticareti ve ekonomiyi temsil ettiğini söylediği 'Buğday Tarlası- Bir Yüzleşme' adlı çevreci yapıtını New York'ta Dünya Ticaret Merkezi yakınlarında kent çöplüğünde gerçekleştirir. Üretim ve tüketim ile kent ve doğa ilişkisini sorguladığı yapıtında küresel ekosisteme dikkat çeker (Brown, 2014, s.14). 1960'larda ekolojik krizin gelişini önceden gören sanatçılardan biridir.

"Dünyanın ve insanlığın karşı karşıya olduğu yıkıcı çevre sorunları, insanların doğayla başka bir etkileşimini sağlamadığımız sürece -neyi ne kadar üreteceğimiz kararını alma biçimimizi değiştirmedığımız sürece- asla etkili bir şekilde çözülemeyecektir. En gerekli ve akılcı hedeflere ulaşmak için temel insani ihtiyaçları gidermeyi ve bugünkü ve gelecek kuşaklar adına adil ve sürdürülebilir koşullar yaratmayı (diğer türlerin korunmasını da sağlamayı) başarmalıyız" (Foster, 2012, s. 49). Bu bağlamda çevreci sanatçılar, tüketim kültürünün çöplüğe ve bataklığa

dönüştürdüğü terkedilmiş alanlarda yeniden ekosistemler oluşmasını sağlayan projeler gerçekleştirmektedirler. Paul Ardenne, temelinde bilinçlenme sorunun olduğunu belirttiği bu yönelimleri "...kendi çağımıza ait bir dövüş sanatı bu, insanın faaliyetleri aracılığıyla Dünya sistemine telafi edilmez biçimde etki ettiği antroposen çağına has, çoğu kez etik ve siyasal tercihlere dayalı problematikler etrafında dönen bir sanat" (Diep, 2019) olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda bakıldığında sanatçılar, benzer projelerle bir yandan teknoloji çağının hızı ve konforu ile büyülenmiş hayatlar yaşanırken, diğer yandan doğanın satılabilir ve satın alınabilir bir metaya dönüştürülerek ticarileştirilmesinin endişe veren sonuçlarını sorgulayarak, toplumu duyarlı olmaya teşvik etmektedirler. En temel insani ihtiyaçların giderilmesine ilişkin doğal kaynakların özelleştirilmesi ile özel ve küresel zenginlikler yaratılırken, hızla büyüyen sanayileşme ve tüketim kültürünün doğaya zararı

yalnızca yaşadığımız kent ve çevresi ile sınırlı olmayıp, küresel boyutta artarak tüm gezegeni tehdit etmektedir. “Hepimiz, hem doğanın hem de kendi doğamızın enkazıyla, dayanılmaz bir anlamsızlık duygusuyla ve devasa boyutlara varan bir yalan silsilesine tekabül eden bir samimiyetsizlikle karşı karşıyayız” (Zerzan, 2004, s. 243). Daha fazla büyümeye, daha çok tüketime ve teknolojiye odaklı bu sistem doğayla olan doğrudan bağımızı zayıflatmaktadır. “Dünya ne kadar teknolojikleşip yapaylaşıyorsa, doğal ortam ne kadar yok oluyorsa, bizde o kadar yabancılaşıyoruz” (Zerzan, 2004, s. 273). Bu gerçeğin bilinciyle sanatın bireysel ve toplumsal duyarlılığı geliştirmedeki rolü bugün daha da önem kazanmaktadır. Görsel kültürün etkin olduğu bu çağda sanat yoluyla çevre duyarlılığı geliştirilerek toplumsal direnişler oluşturabilmek ve çevre bilincinin artırılmasına katkıda bulunabilmek öncelikli bir öneme sahiptir.

Bireysel ve toplumsal düzeyde çevre duyarlılığını geliştirmede Türkiye’de 1990’lı yıllardan bugüne dikkat çeken, doğaya yönelik tahribatı konu alan, ulusal ve uluslararası sanat etkinlikleri gerçekleştirilmektedir. Örneğin Küratörlüğü Nicolas Bourriaud tarafından yapılan 16. İstanbul Bienali’nin başlığı ‘Yedinci Kıta’dır. Bourriaud Yedinci Kıta’yı; “Sanayi atıklarından görünmez olan okyanusların, plastik torbaların ve kulak temizleme çubukları arasında yüzen balıkların ve diğer deniz canlılarının imgesi. ...Toplumlarımızın aynadaki sureti olan yedinci kıta, yaşamak istemediğimiz, reddedip attığımız şeylerden oluşmuş bir ülke” (Bourriaud, 2019, 20) ifadeleriyle tanımlamıştır. Antroposen çağının en önemli sonuçlarından biri olarak değerlendirilen Pasifik Okyanusu’nun ortasında birikmiş dev bir atık yığını imgesi çağrışımıyla insanın dünya ekolojisi üzerindeki etkilerine dikkat çekilmiştir. 2016 yılında İstanbul Modern’de düzenlenen ‘Yok Olmadan’ başlıklı sergi; doğa, ekoloji ve sürdürülebilirlik kavramlarını içermenin yanı sıra ‘doğaya özlemin, yaşanabilir bir dünyanın

ve sürdürülebilir bir ekolojik dengeye duyulan arzunun tezahürü’ olduğunu vurguluyor ve “insanın doğa ve ekosistemle kurduğu ilişkiyi sanat yoluyla pekiştirmeyi ve sürdürülebilirlik kavramına sanat aracılığıyla bakarak çözüm odaklı yeni bakış açıları getirmeyi hedefliyor” (Bayhan, 2016). Ali Akay’ın küratörlüğünü yaptığı arşivsel video yapıtları içeren (2015, s.110-147) Şekerbank/Açık Ekran proje sergilerinin 2012-2013 teması ise ‘ekoloji’ olarak belirlenmiştir. Akay’ın ekolojik sorunlara dikkat çeken diğer bir sergi projesi ise “Doğayla Bulaşmak” adını taşımaktadır (Parlak, 2012). Ankarada Yaygara Güncel Sanat Topluluğu’nun 2011 yılında ‘Doğa Cennetse Kent Cehennemdir’ başlıklı sergisi ile sanat, doğa ve teknoloji ilişkisini konu alan ve yine aynı yılda İstanbul Modern’de açılan ‘Kayıp Cennet’ başlıklı sergi; doğa, insan ve kent ilişkisinin yaşamsal önemine dikkat çekmektedir.

İnsan ve doğa ilişkisindeki ekolojik sorunları sanat aracılığı ile görünür kılma ve toplumun dikkatini çekme çabaları ile birlikte “...uzun vadede çevre bilincine sahip bir toplum yaratmanın tek yolunun ileri teknolojinin yeni, çevreci bir biçimine yönelik yeni araştırmaları teşvik etmek üzere enformasyon ve tartışmadan yararlanmak olduğunu” ileri süren çevre hareketleri olduğu gibi bu hareketler içinde ekonomik büyümeyi desteklemeyen ve şehirde yaşayanları kırsal bölgelere taşımayı çözüm olarak savunanların da bulunduğu belirtilmektedir (Bard ve Söderqvist, 2015b, s.162). Bu iki karşıt düşünce doğa-insan-kent ve teknoloji ilişkisindeki çelişkilerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Çözüm hangisidir? İnsanın doğaya müdahalesinin sonuçlarına bakılarak yeni bir çağ olarak tanımlanan “Antroposen” çağında; “Diğer canlıları basit bir ‘kaynak’ olarak görmekten vazgeçip canlılar dünyasının içinde yaşayabilecek miyiz? Yoksa dünyayı ‘biz’ ile etrafımızdaki ‘çevre’ olarak ayırmaya, insan türünü tarihin

biricik öznesi, diğer her şeyi de ona fon olarak görmeye yönelik eski alışkanlığımızda ısrar mı edeceğiz?” (Bourriaud, 2019, 23). Ya da kent ve doğa ilişkilerinin, insan ve doğa bütünselliği yok sayılmaksızın, yeniden organize edilebilmesi için; “Doğaya hükmetmenin insanın insan üzerindeki tahakkümünden kaynaklandığını; doğal dünya ile ahenkli bir ilişki kurma yolunun toplumsal dünyanın ahenkli kılınmasından geçtiğini” (Bookchin, 1996, s. 70) göz ardı etmeden, doğa ve insan ilişkileri yeniden düzenlenebilecek midir? Soruların yanıtı geleceğin toplumlarının hangi bilince, duyarlılığa ulaşabileceği ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda bir düşünme biçimi olarak sanatın duyarlık geliştirmedeki gücü yadsınmamalıdır.

Algılama, yorumlama, sezme ve yeni bakış açıları geliştirmede sanatsal duyarlılığın ve yaratıcı sürecin önemli rolü vardır. Çünkü sanat, akıl yürütme ve hayal gücünün gelişimine katkı sağladığı gibi, ‘yaparken düşünmeyi’, bilgi edinmeyi, sorgulamayı, hesaplaşmayı ve keşfetmeyi de içerir. Başka bir ifadeyle sanat, yaşamla ilgili yeni sorular ortaya atar ve bazen de çözümleri ile düşünceyi, eylemi öne çıkararak sıradan, aşına olunan nesnelere yeniden görmeyi ve nesnelere gizemi sezmeye davet eder. “Eymir Doğal Kalsın” etkinlikleri kapsamında insan ve doğa arasındaki dengenin kentsel büyüme ile tehlikede olduğunu sezdirmenin, görünür kılmanın gelecek açısından önemli kazanımlar sağlayabileceği düşüncesi bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Araştırma kapsamındaki çalışmalar, göl kıyısının ticari kullanımına ve yakın çevresindeki çarpık, plansız kentleşmenin doğal yaşam alanlarını tehdit etmesine yakından tanık olunan örneklerden biri olan Eymir Gölü’nde gerçekleştirilmiştir. Göl, Ankara il sınırları içinde bulunur ve arazisi Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ne aittir.

Ankara’ya en yakın doğal alanlardan biri olan Eymir Gölü, kentin kalabalığından,

gürültüsünden, trafiğinden uzaklaşmak isteyen insanların doğayla baş başa kalabileceği birkaç yerden biri olarak kabul edilir. Kentlerin içinde ya da çevresinde bulunan doğal alanlar yalnızca canlı çeşitliliğini, bitki türlerini korumak için değil, insanların rahatlayabileceği, nefes alabileceği, sakinleşebileceği dinlenme alanları olarak da ihtiyaçtır. ‘Küresel düşün, yerel hareket et’ düşüncesiyle Eymir Gölü’nde yaşadığımız çevreyi güzelleştirme, değiştirme, iyileştirme ve daha yaşanabilir kılma umuduyla, duyarlılığı ve güzelliği özünde barındıran sanatın gücüne inanarak ve dikkat çekerek doğal mekânda, doğal nesnelere çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

1. 1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; doğa-insan ve tüketim ilişkisinin yoğun yaşandığı büyük kentlerdeki olumsuz etkileri gerçeğinden yola çıkarak sanat yoluyla sorunlara ilişkin duyarlık kazandırmaya ve bilinç uyandırmaya katkı sağlamaktır. Bu hedef doğrultusunda yapılması planlanan uygulamaların, kentsel büyüme ve doğal çevre ilişkisindeki çelişkilerin son yıllarda sıklıkla gündeme geldiği yerlerden biri olarak öne çıkan Eymir Gölü’nde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

1. 2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları; Amerikan Kültürü ve Edebiyatı (iki), İngiliz Dili ve Edebiyatı (bir), Türk Halk Bilimi (iki), İngilizce Mütercim Tercümanlık (bir) ve Seramik (iki) gibi farklı disiplinlerde öğrenim görmekte olan gönüllü sekiz lisans öğrencisinden oluşmaktadır.

1. 3. Yöntem

Uygulamalar iki aşamalı olarak sürdürülmüştür. Birinci aşamada atölye ortamında çevre duyarlılığı, doğa, doğal yaşam, kent yaşamı ve sanat konularında incelemeler ve bilgilendirme yoluyla katılımcılar motive edilmiştir. Katılımcıların farklı disiplinlerden olmaları dikkate alınarak sanat, sanatçı ve sanat yapıtı, sanat ve kent,

Görsel 5. 6. 7. Eymir Gölü, Keşif Gezisinden, 2018

sanat ve toplum ilişkileri konularında bilgi paylaşımları yapılmıştır. Sanat yapıtları aracılığı ile kent yaşamı-çevre-teknoloji-doğa ve sanat üzerine sorgulamalarla çevre bilinci uyarılmaya çalışılmıştır.

Çevre sorunlarına ilişkin çağdaş sanatçıların yapıtlarının slaytları ve uygulama süreçlerinin video gösterimleri ile katılımcıların konuya yaklaşımları desteklenmiştir. Geleneksel malzemelerin -kâğıt, kalem, boya, fırça, tuval vb. dışında doğa nesnelere estetik amaçla doğrudan kullanılabilirliği yapıtlar üzerinden incelenerek kendi çalışmalarında da doğal malzemeler kullanacakları belirtilmiştir. Arazi sanatı, eko-sanat, bio-sanat gibi doğa ve teknoloji ilişkisini konu edinen eleştirel sanat yapıtlarının görselleri üzerinden incelemeler sonunda Eymir Gölü ve çevresinde yapılacak çalışmalar için hazırlık süresi verilmiştir.

Bu aşamada Eymir Gölü'ne gidilerek sonbahar

mevsimine ve gölün doğasına uygun ne tür doğal nesnelere kullanılabileceği konusunda araştırma ve inceleme amaçlı keşif gezisi düzenlenmiştir. Görsel 5, 6, ve 7 gölün doğal yapısına ilişkin örneklerdir. Mevsimin olanakları gereği kurumuş dallar, sazlar, sararmış ağaç yaprakları, ağaç gövdeleri, göl, taş, toprak, yere düşmüş çam kozalakları gibi nesnelere kullanılabileceği belirlenmiştir.

Görsel 8. ise kentsel yapılaşmanın göle yaklaştığını ve onu nasıl çevrelediğini yansıtmaktadır. Gölün doğal yaşamını tehdit eder görünümündedir. Katılımcıların çoğunluğu ilk defa bu ortamda bulduklarını belirtmişler ve bu görüntülerin yaşadıkları kentin ve çevresindeki doğal hayatın tehlikede olduğu gerçeğini şaşkınlıkla deneyimlemişlerdir. Bu deneyimin araştırmanın önemini kavramaları açısından önemli olduğu gözlemlenmiştir.

Görsel 8. Eymir Gölü'ne yaklaşan kentsel yapılaşmadan bir görünüm, 2018

Çalışmanın ikinci aşamasında yine atölye ortamında göle ilişkin gözlemleri ve ortamı tanımları sonucunda o ortamdaki doğal nesnelere kullanarak nasıl çalışmalar yapabilecekleri konusunda araştırmalar, eskizler ve tasarımlar hazırlanmıştır. Bu tasarımların atölyede planlandığı gibi birebir gerçekleştirilemeyebileceği, doğal koşulların; rüzgâr, yağmur, kar, soğuk gibi mevsim şartlarına göre değişiklikler gösterebileceği işin doğasının bir parçası olduğu sıklıkla anımsatılmıştır. Dört haftalık bir süre içinde her hafta belirlenen zamanlarda göle gidilerek planlanan çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar sırasında doğal malzemelerin ve doğal koşulların elverdiği oranda doğaçlama işlerin yapılmasına ve bireysel çalışmaların yanı sıra grup çalışmalarına da fırsat verilmiştir.

1. 4. Bulgular ve Yorum

Bu araştırma, sanat alanı dışında öğrenim görmekte olan lisans öğrencilerinden gönüllü bir grubun Eymir Gölü'nün doğal yaşamının giderek artan hızla yok edilişinden ve betonlaşmanın bu alanlara yayılmasından duyulan endişelerle doğa- kent- insan ve teknoloji üzerine sanat aracılığı ile düşünme, sorgulama sürecini içermektedir. Kentlerin getirim (rant) uğruna hızla betonlaşması, yeşil alanların tüketimi ve tahribatı konusunda katılımcıların duygu ve düşüncelerini Eymir Gölü ve çevresinde, doğal nesnelere kullanarak, doğa nesnesinin sanat nesnesine dönüştürülmesi sürecini yaparken-yaşayarak deneyimlemeleri üzerinedir. Başka bir ifadeyle katılımcıların doğal nesnelere temsili imgeleri yerine, doğrudan nesnelere kendilerini kullanarak, sanatın elamanları aracılığı ve sanatın diliyle ifade olanaklarını deneyimleyerek keşfetmeleridir.

Farklı disiplinlerden gelen öğrencilerin ortak noktaları (iki seramik bölümü öğrencisi hariç) daha önce plastik sanatlar eğitimi almamış olmaları ve yok denebilecek ölçüde, geleneksel

sanat yapıtları dışında nerdeyse hiçbir çağdaş sanat yapıtıyla karşılaşmamış ve deneyimlememiş olmalarıdır. Bu durum çalışmayı zorlaştırmıştır ancak, doğal çevre ve kentsel büyüme sorunlarına, çağdaş sanat yapıtları okuma yoluyla dikkatleri çekilerek güncel-toplumsal sorunların görünür kılınmasında sanatın ifade gücünün sezdirilmiş olmasının motivasyonu güçlendirmede etkili bir yol olduğu gözlenmiştir.

Çalışmalar sırasında öğrencilerin kendileriyle baş başa kalarak doğayı faydacı yaklaşımdan uzaklaşarak görmeleri sıklıkla belirtilmiş olup doğayla doğrudan temasın önemi vurgulanmıştır. Kullanacakları doğal nesnelere yapacakları işlerin hem konusu hem de gereci olarak bakmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Görsel 9. "Ölü Kuşlar Anısına", Sararmış ağaç yaprakları

Görsel 9'da Sonbahar nedeniyle ağaçlardan dökülen sararmış yaprakların, sertleşmiş ince çöplerle birbirine eklenerek kuş figürünü andıran biçimler oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Farklı büyüklüklerde beş adet kuş imgesini çağrıştıran bu çalışma göl üzerine bırakılmıştır. Katılımcı bu çalışmasını, adından anlaşılacağı gibi, 'Açgözlülük yüzünden yitip giden, soyu tükenen canlılara, özellikle de Eymir'de yaşamış kuşlara' adadığını belirtmiştir. Rüzgârın esintisiyle dalgalanan suyun hareketine bağlı olarak sanki kuşlar da su yüzeyinde hareket ediyormuş izlenimi ile kuşların görsel bir ağıta dönüştürüldüğü hissini uyandırmaktadır. Bu ağıt hissi aynı zamanda

Görsel 10. "Saklı Yaşam", yaprak sapları, yaklaşık 100x150 cm.

Amerikan çevre hareketinin kurucusu olan Rachel Carson'un 'Sessiz Bahar' adlı kitabını anımsatır: "...kitabına duygulara hitap eden ölüm tasavvuruyla başlar: kuşların ölümü, kuş ötüşleri olmayan sessiz bahar" (Radkau, 2017, s.462). Arka planda yükselen beton binaların silüetleri ve ön planda kuş formunu çağrıştıran imgenin masalimsi etkisiyle yaratılan çarpıcı gerilim, doğal hayatın insan eliyle yok edilmesine ilişkin çelişki; sosyoekonomik, sosyopolitik, sosyopsikolojik, eko-estetik ve ruh sağlığı gibi düşünceleri çağrıştıran farklı okumalara neden olmakta ve çok katmanlı çağrışım zenginliği çalışmanın etkisini ve amaca uygunluğunu güçlendirmektedir.

Görsel 10'da suyun üzerine yerleştirilen kırmızı renkli yaprakların sap kısımları kullanılmıştır. Kırmızı, pembe renklerdeki yaprakların yalnızca sap kısımlarının tek merkezde toplanarak bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş biçimler bakteri benzeri biyolojik varlıkları andırmakta; yaşamın başlangıcına, canlıların oluşumuna göndermede bulunduğunu düşündürmektedir. Su, güneş, ısı, toprak ve canlılar. Bulutların su yüzeyine yansımaları ile karışan bakterimsi biçimlerle, yer ve gökyüzü arasındaki uzaklığın bir düzlemdeki birlikteliği sağlanarak doğal olanla olmayanın yarattığı gerilimle dikkat çekmektedir.

Sararmış yaprakların birbirine eklenmesiyle oluşturulan ve yaklaşık 5-6 metre uzunluğundaki

Görsel 11. "Yaprak Ve Suyun Dansı", Yapraklar, Uzunluk 5-6 metre.

bir şerit olarak gölün kara ile birleştiği sınıra yerleştirilmiş olan çalışmada (Görsel 11) yaprakların renginin ışıklı, ayırt edici olanağından yararlanıldığı görülmektedir. Parlak sarı renkli yaprakların kullanıldığı bu çalışmada, hafif esintilerle oluşan küçük dalgaların kıyıya vurmasıyla sürekli hareket ettiği gözlenmiştir. Katılımcı çalışmasının adını bu hareketten esinlenerek verdiğini belirtmiştir. Çalışma, arka planda çok katlı binaların görüldüğü, önde göl ve gölde yüzen yaban ördeklerinin bulunduğu bir alana yerleştirilmiştir. Kentin yapay oluşumu ile doğanın gerçekliğinin birlikte görülebildiği bir alan seçimiyle de gölün doğal yaşamının tehlikeye ne kadar yakın olduğunu düşündürdüren ve doğal yaşamın sınırlarının sürekli aşındırılmakta, tehdit edilmekte olduğuna dikkat çeken güçlü etkideki çalışmalardan biridir.

Katılımcılar gölün yüzeyi ve kıyısı dışında yakın çevredeki orman arazisini de gönüllü olarak çalışma alanı içerisine katmışlardır. Bu durum onların konuya iyi motive olduklarının ve heyecan duyduklarının göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Görsel 12 ve 13'de bu alanlarda yapılmış çalışmalardan örnekler yer almaktadır. Görsel 12, Proje kapsamına alınan çam ağaçlarının gövdelerinden yararlanılarak grubun birlikte gerçekleştirdiği bir çalışmadır. Çam ormanının derinliklerine doğru devam ettiği görülen bu çalışmada yapraklardan

Görsel 12. Yapraklarla işaretlenmiş ağaçlar.

Görsel 13. "Şölen", Çam kozalakları, Çap 200 cm.

oluşturulan kuşakların ağacın gövdelerine yerleştirildiği görülmektedir. Ormancıların kesilecek ağaçları işaretlemelerini andıran bu çalışma, görsel etkisinin yanı sıra böyle bir işaretlemeyle 'ağaçlar ölürse insanlar ölür' sözünü çağrıştırmaya da ağaçların, ormanın doğal yaşam türlerinin de tehlike altında olduğuna bir gönderme olarak okunabilir. Görsel 13 ise çam kozalaklarının içten dışa doğru arka arkaya bir düzen içinde aralıksız sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Kuru çam kozalaklarının toprak üzerindeki etkisi; yağmurun, rüzgarın aşındırmasıyla değişerek kahverenginin çok sayıda tonuna dönüşen zenginliği ile çevresinin oluşturduğu plastik ilişki gözde hoş bir renk tonlaması etkisi bırakmaktadır.

"Doğa Ana" adlı çalışmada (görsel 14) kurumuş ağaç yapraklarının asfalt zemine yerleştirilerek oluşturulan bir kadın silüeti görülmektedir.

Figürün kenarlarına çam kozalakları dizilerek sınır belirgin hale getirilmiştir. Tarih öncesi çağlardan beri kültür tarihinin ana motifi olan kadın ile doğaya gönderme yapılarak, doğurganlık ve bereket açısından ilişkilendirildiği düşünülebilir. Toprak alanın değil de asfalt yolun zemin olarak seçilmiş olması burada son yıllarda yoğunlaşan araç ve insan trafiğine dikkat çekerek hem kadına hem de doğaya saldırgan tutuma eleştirel bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma aynı zamanda Kovel'in ekosistemi bozan unsurların başında geldiğini belirttiği 'otomobil hastalığı' ve 'Yol Cinneti' tanımlamasını anımsatır:

"...bitmek bilmeyen, insanı tüketen trafikten başka bir şey yoktur ortada (sırf insanlar kapitalist özgürlük içinde bir şey yapabilsinler diye depolanmış haldeki muazzam miktardaki güneş ışığı atıl momentuma dönüştürülür).

Görsel 14. "Doğa Ana", Yaprak, Kozalak

Her gün, her gece binlerce yerde bu olay tekrarlanır: karbondioksit havaya karışarak küresel ısınmaya katkıda bulunur, başka maddeler fotokimyasal sise ve ozon tabakasının bozulmasına neden olan reaksiyon zincirine katılırlar; gözle görülemeyecek kadar küçük partiküller (asfalta sürtecek yüz milyonlarca tekerlek lastiğini düşünün) akciğerlere girerek dünya genelinde yaygın bir hastalık olan astıma neden olur; yukarıda bahsedilen gürültü başka bir kirlilik boyutu yaratır; araziler parçalanıp üzerleri asfaltla kaplanır, bu sayede şehir ile taşra arasındaki tarihsel sınır yok edilirken şehir de taşra da alışveriş merkezleri, kocaman hantal tabelalar (onlar da olmasa sürekli hareket halinde olan insanlar nerede alışveriş yapabileceklerini nasıl bilebilirlerdi ki?) ve üzerinde sermaye dolaşımının alyuvarları gibi oradan oraya hızla gittiğimiz vızır vızır işleyen otoyollar tarafından perişan edilir; bütün bu unsurlar bir arada insan ekolojisinin dokusunun parçalanmasında en büyük rolü oynar” (Kovel, 2017, s. 96).

Bazı katılımcıların, şimdiye dek alışmadıkları bir çevre olan doğal ortamda kendilerini başlangıçta yabancı hissettikleri, toprağa, çamura, ıslak yapraklara dokunmaktan çekindikleri görülmüş ancak kısa bir süre sonra bu durumdan uzaklaştıkları gözlenmiştir. Doğada bulunmalarının ve doğayla doğrudan temas edebilmelerine olanak sağlayan ortamda dayanışma ve yardımlaşma duygusuyla, bireysel çalışmalarının yanı sıra grup olarak birlikte çalışmaları da dikkat çekmiştir. Özellikle de süreci ekip ruhu ve işbirliği ile oyun havasında, eğlenceye dönüştürdükleri gözlemlenmiştir.

Görsel 15, iki katılımcının birlikte oluşturduğu bir çalışmadır. Ağaçlar, göl ve arka plandaki tepelerin görülebildiği bir alanda düzenlenmiş olması çalışmanın amacını ve etkisini dikkat çekici hale getirmiştir. Kurumuş yaprakların içten dışa genişleyen spiral şekilde düzenlenmesiyle doğanın döngüsüne işaret ettiği söylenebilir.

Görsel 15. "Döngü", Kurumuş yapraklar, Çap 300 cm.

Görsel 16'da göl kenarında kendiliğinden var olan sazlıktan faydalanılmıştır. Sazların kurumuş olanlarından seçilen iki parçası yaklaşık bir buçuk metre aralıkla suya saplanmış ve üzerine yatay bir kamış eklenerek kapı ya da pencereyi andıran bir biçim yapılmıştır. Köşeler birbirine ayrıık otları bir araya getirilerek tutturulmuştur. Katılımcı bu çalışması ile Eymir Göl'ünün 'kendi doğallığında kalması gerektiğini ve dışarıdan müdahaleler olmasın diyebilmeyi amaçladığını' belirtmiştir. "Davetsiz Misafir" adı ile 'unutulmuş değerlerin ve sade zevklerin yeniden yaratımında' en temel kaynak olan 'doğanın ve doğalın düşüncesine karşı endüstriyel yapaylığın neden olduğu bozulmaya bir serzeniş' olarak değerlendirilmesini istemiştir.

Görsel 16. "Davetsiz Misafir", 200x150 cm

Görsel 17. "Geçit", 300x50 cm.

Görsel 18. "Yaşam Sarmalı", 150x80 cm.

Görsel 19. "Arayış...", 7-8 m.

Görsel 20. "Yaşama Tutkusu", çam kozalakları

Görsel 18'de göl kıyısında doğal olarak bulunan sazlıktaki kurumuş sazların parçaları eşit uzunlukta kesilerek sonsuzluk işareti yapılmıştır. İnsan ile doğanın ilişkisinin sonlu-sonsuz oluşunu sorgulatmaktadır. Doğa sonsuz mudur? İnsanın doğa üzerindeki egemenliği sonsuza kadar sürdürülebilir mi? İnsan doğa ile olan savaşında gelinen noktada kentleşme ile ilişkisinin sonuçlarıyla baş edilebilecek midir? Sonsuzluk işaretinin bu sorular ve sorunlar üzerine düşünceleri harekete geçirerek çoğaltan bir etkisi vardır. İnsanın doğa ile ilişkisi sürekli bir arayış, bir keşif yolculuğu gibidir. Görsel 19 bu arayışı ve keşfetme arzusunu simgeleyen bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Kurumuş yaprakların bulunduğu toprak zeminin açığa çıkarılarak geniş ve koyu bir çizgi gibi ormanın

derinliklerine doğru devam ettiği görülen patika ile insanın arayışı temsil edilmektedir.

Görsel 20, katılımcıların birlikte gerçekleştirdiği çalışmalardan biridir. Mevsim nedeniyle yapraklarını dökmüş ağaçların bulunduğu bir yamaçta yapılmıştır. Ağaçlar sanki kurumuş gibi görünmektedirler. Bu cansız görünümüne bir tezat oluşturacak şekilde kökleri yüzeye çıkmış etkisi yaratılarak adeta ölmek için yardım çağrısında bulunmaktadırlar. İnsanın doğaya verdiği zarara inat yaşama tutunmak istercesine köklerini uzatmış gibi görünmektedirler. Çalışma, izleyende bıraktığı bu etkiyle yaşam-ölüm, doğa-insan ilişkisini yeniden düşünmeye sevk etmektedir.

Görsel 21. "Sessiz Ritim..."

Görsel 21, doğanın ritmi, uyumu, dengesi üzerine gözlemlerden esinlenerek yapılmış bir çalışmadır. Göl kıyısında bulunan kurumuş sazlık dalları kısıdan uzuna doğru yaklaşık 1-2 santimetre aralıklarla üst üste sıralanarak bir ağacın gövdesinden ikiye ayrılan dalların arasına özenle yerleştirilmiştir. Doğanın düzeni ile sanatın düzeni arasındaki ilişkiden yararlanılarak gerçekleştirilmiş görsel etkisi güçlü çalışmalardan biridir.

SONUÇ

Sanat aracılığı ile çevre bilincine sahip bir toplum yaratmanın önemi her geçen gün artmaktadır. Doğal yaşama ve gezegeni birlikte paylaştığı tüm canlıların yaşam hakkı konusundaki duyarlık düzeyine göre toplumun geleceği şekillenecektir. Bu bağlamda bu araştırma sürecinde ortaya çıkan çalışmalar, Eymir Gölü'nün doğallığının, bitki çeşitliliğinin ve canlı türlerinin korunması ve çarpık kentleşmeden, betonlaşmadan olumsuz

etkilenmesinin önlenmesi konusundaki duyarlığı toplumsal düzeye taşımada ve farkındalık yaratmada katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Gölün doğasına zarar vermeden, doğal nesnelere, doğal mekanda gerçekleştirilen çalışmalar, kalıcı olma kaygısı taşımadan doğal koşullarda (yağmur, kar, rüzgar gibi) yok olmasına izin verilerek buldukları yerde bırakılmışlardır. Bu çalışma yöntemiyle katılımcıların doğayla buluşmaları ile doğal yaşam, doğal çevre, kent yaşamı, toplumsal ve bireysel çevre bilinci sorunları üzerine doğal nesnelere görsel yolla düşünmeleri sağlanabilmiştir. Ortaya çıkan çalışmalar bu konulardaki irdelemelerin ve araştırmaların etkili görsel deneyimlerin sonuçları olduğu izlenimi verebilmektedir. Yaşanabilir bir çevre için sınırlı kaynakların tüketimi ile insan-doğa arasındaki dengenin tehlikede olduğunu farklı disiplinlerde sezdirmek, görünür kılmak amaçlı bu çalışma gelecek açısından önemli kazanım sağlayacağını düşündürmektedir.

Doğanın salt güzelliğinin izlenmesi dışında bilindik yaklaşımdan farklı bir amaçla görmenin gerçekleştirildiği çalışmalarla, doğa nesnesinin doğrudan kullanılarak sanat nesnesine dönüştürme sürecinin deneyimlenmesine olanak sağlanmıştır. Düşünme, araştırma ve uygulama sürecinde katılımcılar bireysel deneyimlerini ve farklı birikimlerini yansıtabilmişlerdir.

Gündelik yaşamın sıradan akışında, nesnelere işlevinin dışında algılamak ve görmek kolayca yapılan şeyler değildir. Bilindik yönleriyle tanınan nesnelere yoğunlaşarak sorgulamak; nesnenin işlevinde, anlamında ve bağlamında değişiklikler yaparak onlara yeni anlamlar ve düşünceler yüklemek yaratıcı süreci harekete geçirmektedir. Sıradan bakıştan sıyrılıp, doğayı gözlemleyerek ve inceleyerek insan ve doğa arasındaki organik bağ anlamada çevresel sanat çalışmaları ile bir fırsat yaratılmıştır. Çevresel sanatın çevre sorunları, çarpık kentleşme, doğal yaşamın tahrip edilmesi

gibi küresel felaketlere yol açabilecek tehlikelere dikkat çeken özelliğinden yararlanılarak sanatla hayat arasındaki doğrudan ilişkinin gücü sezdirilmiştir. Bu bağlamda yeterli sanat eğitimi alamayan gençlere olanak tanındığında düşünce ve duygu birikimleri ile yaratıcı gücü harekete geçirilerek sanat aracılığı ile sorunlar üzerinde düşünebilmektedirler.

Sorunları ya da gerçekliği sanatsal yollarla özümseyerek yansıtabilmeleri onlara yeni düşünce yolları açabilir. Yaparken düşünme, keşfetme ve bilgi edinme olanakları sanat yoluyla zenginleştirilerek çevreye karşı sorumluluk bilinci artacak ve bireyden topluma çevre bilincinin gelişimine katkı sağlanabilecektir. Doğal nesnelere düşünme, doğaya zarar vermeden onları doğanın düzeninden farklı bir düzen ve uyum içinde bir araya getirerek güzellikler yaratabileceklerini farketmişlerdir. Deneyimledikleri estetik yaklaşım ruhsal gelişimlerine de katkı sağlayabilecektir. Ayrıca ortaya çıkan çalışmalar, yalnızca doğa-sanat ilişkisi açısından değil, sanatın anadili olan plastik değerlerin ve ilişkilerin doğa diliyle de aynı yasalara tâbi olduğunu ve böylece sanatın kaynağının doğa olduğunu, sanatı anlamının doğayı tanımaktan geçtiği bilincine varmalarının sezdirilmesini sağlamış olduğunu da göstermektedir.

Doğal nesnelere doğada gerçekleştirilen ve yine doğada bırakılan çalışmaları içeren bu araştırma,

eğitim kurumlarının, yerel yönetimlerin ya da çevre kuruluşlarının toplumda doğal yaşamı koruma duyarlığını geliştirecek projeleri desteklemelerine katkı sağlayabilir. Bio-sanat, eko-sanat, arazi sanatı vb. yapan, güncel, toplumsal çevre sorunları konusunda çalışan sanatçılarla işbirliği yaparak, gölün tahrip edilen doğasını, kaybolan kuş türlerini, bitki çeşitliliğini, suyun temizliğini sağlayacak daha uzun soluklu yenilenme, canlandırma projelerinin gerçekleştirilmesine yol açabilir.

Göl ve çevresinde gerçekleştirilen çalışmalar fotoğraflanarak ve videolar çekilerek kaydedilmiştir. Katılımcıların gerçekleştirdikleri arazi sanatı denemelerinin fotoğraf ve videoları 2019 yılında Ankara'da açılan "Eymir Doğal Kalsın" başlıklı bir sergi ile izleyicilerle buluşturularak etki alanı genişletilmeye çalışılmıştır. Böylece kaydedilen görsellerin sergilenerek izleyici ile buluşturulması, araştırmanın konusu olan doğa-kent-insan ilişkisinin doğal yaşamı tehdit eden sonuçlarının, Eymir Gölü örneği üzerinden sanat aracılığı ile düşünmeyi, farkındalığı toplumsal düzeye taşımada önemli bir basamak olabilecektir. Doğayla toplum arasındaki ilişkinin akılcı ve uyumlu bir şekilde düzenlenmesinde ve bireyden topluma doğa-çevre bilincinin taşınmasında sağlayacağı katkı gelecek açısından umut verici sonuçlar, açılımlar yaratabilir.

KAYNAKLAR

- Akay, A. (2015). *Açık Ekran 2011 2014*, İstanbul: Şekerbank T.A.Ş Yayınları
- Bard, A., Söderqvist J. (2015a). *Küresel İmparatorluk*, (Çev: M. Tümen), İzmir: Karakalem Yayınları
- Bard, A., Söderqvist, J. (2015b). *Netokratlar*, (Çev: G. E. Yılmaz), İzmir: Karakalem Yayınları
- Bookchin, M. (1996). *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, (Çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bourriaud, N. (2019). *Yedinci Kıta, İksv ve Yapı Kredi Yayınları*
- Brown, A. (2014). *Güncel Sanat ve Ekoloji*, (Çev: E. Gözgülü- Y. Adam), İstanbul: Lal Yayınları
- Foster, J. B. (2012). *Marksist Ekoloji*, (Çev: B. Baysal), İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Harrison, C. ve Wood, P. (2011). *Sanat ve Kuram 1900-2000 Değişen Fikirler Antolojisi* (Çev. S. Gürses), İstanbul: Küre Yayınları
- Kovel, J. (2017). *Doğanın Düşmanı*, (Çev: G. Koca), İstanbul: Metis Yayınları
- Radkau, j. (2017). *Doğa ve İktidar Global Bir Çevre Tarihi*, (N. Güder), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Zerzan, J. (2004). *Gelecekteki İlkel*, (Çev: C. Atila), İstanbul: Kaos Yayınları
- **İnternet Kaynakları**
  - Agamben, G. (2019). *Eylemin Esere Dönüşmesi*, (Çev: E. Gen). e-skop, <https://www.e-skop.com/skopbulten/eylemin-esere-donusmesi/5523> (Erişim: 18.03.2020)
  - Akay, A. (2019). *İnsan ve Doğa*, <https://t24.com.tr/yazarlar/ali-akay/insan-ve-doga,23351> (Erişim: 10.09.2020)
  - Bayhan, B. (2016). *Yok Olmadan Sergisi, Arkitera*, <https://www.arkitera.com/haber/yok-olmadan-sergisi-istanbul-modernde-acildi/> (Erişim: 10.09.2020)
  - Diep, S. (2019). *Antroposen Sanatı Bir Dövüş Sanatıdır: Paul Ardenne’le Söyleşi*, (Çev. U. Aydın). E-skop, <https://www.e-skop.com/skopbulten/antroposen-sanati-bir-dovus-sanatidir-paul-ardennele-soylesi/5450> (Erişim: 04. 09.20120)
  - Parlak, T. (2012). *Plastik Sanat Artık Ekonomi Sayfalarında*, <http://www.radikal.com.tr/kultur/plastik-sanat-artik-ekonomi-sayfalarinda-1090849/> (Erişim: 05.09.2020)
  - Slater, E. (2016). *Patricia Johanson The Layered Landscape, Discovered and Recovered*, *Woman’s Art Journal*, Vol. 37,(2). <https://www.jstor.org/stable/pdf/26430778.pdf> (Erişim: 24.03.2020)
- **Görsel Kaynaklar**
  - Görsel 1. *Patricia Johanson*, https://www.wikiwand.com/en/Patricia_Johanson (Erişim: 20.03.2020)
  - Görsel 2. *Mel Chin, ‘Diriliş Tarlası’*, <http://melchin.org/oeuvre/revival-field/> (Erişim: 28.03.20120)
  - Görsel 3. *Kathryn Miller, ‘Raytheon Arkasını Tohum Bombardmanına Tutmak’*, <http://www.kathrynamiller.com/seedbombs.html> (Erişim: 20.03.2020)
  - Görsel 4. *Agnes Denes, ‘Buğday Tarlası- Bir Yüzleşme’*, <https://www.apollo-magazine.com/agnes-denes-the-shed-interview/> (Erişim: 20.03.2020)
  - Görsel 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.12.13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21’de yer alan ve bu araştırmamın katılımcılarına ait olan çalışmalar tarafımdan fotoğraflanmış olup kişisel arşivimdedir.

